

I. MATERIAŁY Z SYMPOZJUM

Ks. Grzegorz Jaśkiewicz

"Keryks" w klasycznej literaturze przedchrześcijańskiej i patrystycznej

Termin *keryks* bardzo często występuje we współczesnych opracowaniach teologicznych. Posiada on proveniencję grecką. Stosowany przez wielu autorów starożytnych oznaczał: herolda, publicznego posłańca, obwoływacza, licytatora, zwiastuna ¹.

Ustalenie treści tego pojęcia dla potrzeb teologii wymaga analizy tekstów zarówno poetyckich jak i prozatorskich u różnych autorów. Niniejszy wykład w założeniu podejmuje próbę takiej analizy i znaczenia omawianego terminu.

1. LITERATURA PRZEDCHRZEŚCIJAŃSKA

Najstarszymi znanymi zabytkami literatury europejskiej są dwa poematy: Iliada i Odyseja. Data ich ostatecznej redakcji nie została ustalona. Na obecnym etapie badań przyjmuje się, że prawdopodobnie pochodzą one z VIII wieku przed Chrystusem. Stanowią punkt wyjścia całego dalszego dorobku literackiego w obszarze wpływów kultury greckiej i zarazem uchodzą za szczytowe osiągnięcia tegoż piśmiennictwa. Dlatego pojęcia tam zawarte, tematy, mity, postacie weszły na stałe w świadomość kulturalną dużej części ludzkości. Można powiedzieć, że od Homera zaczyna się nauka o literaturze oraz krytyka literacka, a nawet twierdzi się, że homerologia jest kolebką filologii ².

W Iliadzie i Odysei często występuje słowo *keryks*. Niniejsze opracowanie podejmuje analizę terminu *keryks* w różnych formach leksykalnych oraz w najbardziej charakterystycznych kontekstach. W księdze pierwszej, w wierszu 321 pojawia się rzeczownik *khruks*, który tłumaczy się przez słowo "herold", "giermek" ³. Został on użyty w specyficznej formie, jako *dualis* (*khruke*). *Dualis* w języku greckim był stosowany, w wypadku dwóch osób pełniących te same funkcje ⁴. Gdy Agamemnon wezwał *Taltywiosa* i *Eurybata*, którzy byli jego wiernymi sługami i heroldami, zamierzał wysłać ich do *Achillesa* ⁵. *Achilles* zwraca się do nich ze słowami: "Witam was, obaj heroldzi, posłowie *Dzeusa* i ludzi!" ⁶. Charakterystyczne, że użył w tym przypadku rzeczownika *khruke* w nominatiwie liczby mnogiej. Potwierdza to wyniki wcześniej ustalonych badań z których wynika, że *dualis* był tworem kultury prymitywnej. Wraz z rozwojem języka *dualis* zamiera a jego miejsce zajmuje *pluralis* ⁷. W omawianym przypadku heroldowie byli pod bezpośrednią opieką *Dzeusa*, traktowano ich jako świętych oraz cieszyli się przywilejem nietykalności. W związku z tym nazwani są posłami *Dzeusa* (*Dio* *aggeloi*) ⁸. Analogiczne zastosowanie terminu *khruke* widać w przypadku porwania *Bryzejdy* ⁹. W tym kontekście jawią się oni jako realizatorzy planów, zamierzeń oraz dążeń osoby, której służyli.

Ze wspomnianym *Eurybatesem* wiąże się słowo *khruks* w dalszej części epepei ¹⁰. Zastosowane w mianowniku oraz pozostałych formach wiele razy pojawia się na kartach tego poematu, m. in.: ks. III, w. 273, ks. IV, w. 198.

Bogatą synonimikę terminu *keryks* podaje w swoim słowniku *Łazarewicz* ¹¹.

Keryks w Iliadzie to woźny, sługa, który spełnia różne funkcje publiczne jak poselstwo, obwieszczenie woli króla, zwoływanie ludu na zgromadzenie, utrzymanie porządku i dyscypliny. Heroldowie przygotowywali ofiary, oraz posługiwali przy ucztach:

"A heroldowie tymczasem nieśli przez miasto ofiary

Paktu wiernego - jagnięta i wino radość dające -

Owoc uprawnych pól, w worach ze skóry kozłej. Idajos,

Herold, dzban przyniósł błyszczący i szczerozłote puchary" ¹².

Ich towarzystwo zapewniało osobiste bezpieczeństwo władcom. Spełniali zaszczytny urząd, a znakiem ich godności było specjalne berło. Przykładem może być następujące zdanie: (*Menelaos*)

"Rozkazał, by herold podał mu berło do ręki i ciszę zalecił *Argiwom* wszystkim" ¹³.

Przechodząc do Odysei należy zauważyć, że przenosi nas ona w świat wydarzeń, w epokę datowaną na początek XII wieku przed Chrystusem. Treścią eposu jest powrót *Odyseusza*, króla *Itaki*, do własnej ojczyzny. *Odyseusz* należał do bohaterów wojny trojańskiej. Podobnie jak w Iliadzie, na kanwie rozgrywających się wydarzeń, także i tu często powraca motyw herolda.

W pierwszej księdze jego rola jawi się jako służebna, na przykład: "Więc keryks (khrux) dał cytarę Femiowi do ręki" 14. Tłumaczenia polskie, pomijają głębsze analizy językowe, pozostawiając omawiany termin w brzmieniu pierwotnym, jako keryks. Nie wykonuje on robót niewolniczych, lecz spełnia zaszczytne, pożyteczne i konieczne funkcje, choćby takie jak pomoc przy przygotowaniu uczyty czy obsługa stołu w chwili biesiady:

"W dworze rojem się kręcili
Keryksi, czeladź: jedni mieszały na poły
W kraterach wino z wodą; owi tarli stoły
Smokliwymi gąbkami; ci nieśli zastawy
I rozdzielając mięsne biesiadnym potrawy" 15.

W chwili przybycia Odysa do ojczyzny, jego syn Telemach, zaprasza go do stołu, a keryksi spełniają rolę kelnerów:

"W kopiastych misach, kubki postawił przed nimi,
A keryks je dolewał: wciąż były pełnymi.
Już rzesza butnych gachów weszła do świetlice,
Długim rzędem zasiadła stołki i ławice;
Keryksi wodę do rąk nosili..." 16.

Są oni także pośrednikami w porozumiewaniu się z innymi i wypełniają wobec nich rozkazy swego władcy:

"Gdy wszedł keryks, prowadząc przy sobie pieśniarza (...)
Odys rzekł do keryksa (...)
Ten kąsek zanieś Demodokowi; (...)
To rzekł, i keryks mięso w Demodoka ręce
Włożył, a ten przysmakiem tym się uradował" 17.

Nie ulega wątpliwości, że analiza terminu keryks rozszerza się o nowe aspekty. Keryks czuwa przy swoim zwierzchniku, jest dla niego duchowym oparciem i pomocą 18. Osoby określone mianem keryksa posiadają walory, które wzbudzają szacunek otoczenia. Analogicznie do ujęć występujących w Iliadzie również i tutaj wyróżnieni są przywilejem nietykalności. Ilustracją tego jest następujący dialog Telemacha z Odyssem: "I Medona keryksa ochroń! Jego piecza czuwała tu nade mną od latek dziecińczych" 19.

Tekst Homera podaje nam szczegółowe opisy zachowań ludzi wobec keryksów, a zwłaszcza akcentuje posłuszeństwo i wrażliwość tłumów na ich wołanie: "I wyszedłszy z komnaty jak niebianin śliczny,

Wydał rozkaz keryksom, (oczywiście syn Odysa) aby okoliczny
Lud kędziornych Achiwów na wiece zwołali;
Więc na głos ich Achaje zewsząd się ściągali" 20.

Reasumując, można stwierdzić, że zarówno w Iliadzie jak i w Odysei, rola i znaczenie keryksów najczęściej zaprezentowana została w aspekcie pozytywnym. Są to osoby, które podejmują szlachetne zadania i wiernie je wypełniają, realizując swoją misję w społeczeństwie.

Refleksja nad utworami Sofoklesa prowadzi do wniosku, że u starożytnego autora to słowo odnosi się także do bogów. Choć tłumaczenie tekstu nie jest adekwatne, termin odnosi się tu do bogów, którzy jawią się Edypowi jako zwiastuni (Autoi qeoi khrukeV aggellousi moi) 21.

W badaniach nad źródłami nie można pominąć znanego historyka Ksenofonta (430-355 r. przed Chr.). Pozostawił bogaty dorobek literacki różnej treści: historycznej, filozoficznej, fachowe pisma wojskowe i myśliwskie. Jego twórczość jest traktowana jako swoisty wzór językowy. Był on jednym z pierwszych autorów starożytnej Hellady, z którego pism uczono się greki.

Autor "Anabazy", Ksenofont, posługuje się heroldem. Widać to szczególnie w momencie kiedy relacjonuje: "Wtedy Ksenofont każe ogłosić heroldowi Tolmidesowi, że kto tylko chce łupu, może iść do miasta" 22.

W przytoczonym tekście greckim czasownik w aoryście aneipein, odnoszący się do herolda znaczy: głośno wołać, wezwać, publicznie ogłosić (przez woźnego) 23. Pochodzi on od formy podstawowej anagoreuw. Z kontekstu można wnioskować, że herold to zaufany człowiek, niczym przyjaciel, który w imieniu i z rozkazu władcy wykonuje konkretne polecenia, zwłaszcza dotyczące przekazywania

istotnych informacji.

Dotychczasowy zakres semantyczny rzeczownika keryks znacznie poszerza Platon (427-347 przed Chrystusem). W jednym z dialogów, spisany w późnym okresie życia "Polityk", odnajdujemy odróżnienie pochodzenia, zakresu działalności, postawy i znaczenia heroldów w zestawieniu ze stanem królewskim. Dialog ten brzmi następująco:

"Tak jak się różni umiejętność kramarzy od umiejętności tych, co własne produkty sprzedają, tak się i rodzaj królewski odróżnia od rodzaju heroldów.

Młodszy Sokrates: Jak?

Gość: Przecież kramarze przyjmują cudze wytwory, które im poprzednio sprzedano, i potem je znów sprzedają dalej.

Młodszy Sokrates: Tak jest.

Gość: A prawda, że grupa heroldów też przyjmuje myśli obce jako rozkazy i podaje te rozkazy innym?

Młodszy Sokrates: Najzupełniejsza prawda.

Gość: Więc cóż? Czy wrzucimy do jednego worka umiejętność królewską razem z umiejętnością tłumaczy, kierowników okrętów, wieszczków, heroldów i z wieloma innymi sztukami pokrewnymi?

One wszystkie mają wydawanie poleceń" 24.

Rodzaj królewski (to basilikon genoV) jak powiada osoba z dialogu odróżnia się od rodzaju heroldów (apo tou ton khrukwn genouV). W obu przypadkach zostało użyte słowo genoV, które oznacza także szczerp, lud, rodzinę, pokrewieństwo, pochodzenie, urodzenie, ród 25. Zdaje się to wskazywać, że heroldzi stanowili odrębną i dość liczną grupę w społeczeństwie, skoro są tak określani w dalszej części rozmowy (to khrukikon julon). Ten ostatni zwrot oznacza heroldowy tłum, rzeszę 26. Platon ustami owego Gościa nie deprecjonuje roli herolda. Określając jego zadanie twierdzi, że polega ono na głoszeniu usłyszanych słów i podawaniu obcych rozkazów innym. Umiejętność i sztuka herolda (khrukikh) nie może być zestawiona z rolą królewską. Heroldowie pełnią jedynie funkcję służebną wobec swoich najwyższych zwierzchników jakimi są królowie.

Dalsze partie dialogu informują, że funkcję herolda można wykonywać w każdych okolicznościach miejsca i czasu: "Oni [przodkowie] stali się dla nas heroldami tych podań, w które dziś wielu nie wierzy" 27. W omawianym kontekście herold (khruX) oznacza osobę, narratora, który relacjonuje jakieś zdarzenie.

Jeszcze inne znaczenie terminu keryks znajdujemy w Państwie Platona. Z treści dialogów o państwie można wysnuć przesłankę wskazującą, że herold na życzenie zleceniodawcy mógł spełniać różne funkcje usługowe. Wydaje się, że najlepiej potwierdza to następujące życzenie: "Więc wynajmiemy herolda" 28.

Charakterystyczne, że termin ten występuje tylko raz. Niemniej posiada on istotne znaczenie, ponieważ rzuca nowe światło na dotychczasowe analizy. Herold nie tylko pozostaje w stałej służbie swego zwierzchnika, jak w utworach Homera, lecz może być również wynajęty, o czym świadczy tekst Platona.

W zupełnie innym znaczeniu termin khrukeV występuje u Arystotelesa (384-322 przed Chrystusem). Arystoteles omawiając problem genetyki zwierząt używa terminu khrukeV na oznaczenie skorupiaka morskiego 29, który jest samorodny 30.

Arystoteles potwierdza wniosek, iż chodzi tu o te przypadki, które przy znanych nam formach przybierają inne znaczenie semantyczne. Są one zrozumiałe jedynie w kontekście oryginału. Nie ulega wątpliwości, że powyższe znaczenie terminu kerykes posiada charakter marginalny.

Zasadnicze jego znaczenie oraz zastosowanie znajdujemy w dziele Arystotelesa Retoryka. Retoryka jako dyscyplina naukowa określa metody, za pomocą których człowiek usiłuje przekonać innych ludzi 31. Arystoteles dowodzi iż proza winna mieć swój rytm, bez żadnych form metrycznych. W tym celu zastosował porównanie z heroldem: "Tekst prozy nie powinien mieć metrycznej formy wiersza, ani też nie powinien być pozbawiony rytmu. Forma metryczna nie budzi wiarygodności, ponieważ wydaje się sztuczna i rozprasza uwagę słuchacza. Sprawia, że czeka on na ponowne pojawienie się tego rodzaju miar wierszowych, podobnie jak dzieci, które podchwytyją pytanie heroldów (twn khrukwn): "kogo wyzwoleniec wybiera na swego patrona?" - odpowiadają: "Kleona" 32.

Cytowany tekst ukazuje nam keryksa w funkcji nauczyciela. Keryks może zatem również oznaczać

pedagoga.

Współczesny Arystotelesowi Demostenes (384-322 przed Chrystusem), używa także słowa keryks. Demostenes był przywódcą stronnictwa antymacedońskiego w Atenach. Mobilizował Greków do obrony wolności. W mowie Filipika II wspomina o keryksie jako urzędzie sprawowanym przez wybitne osobistości w państwie. Istotną funkcją tego urzędu było przekazywanie kluczowych informacji, od których zależały losy historii państw i narodów: "...wasi przodkowie nie przyjęli oferty, jaką im w imieniu króla perskiego przekazał Aleksander, protoplasta obecnych władców macedońskich. A przecież za cenę poddania się jego władzy mogli swobodnie rządzić resztą Hellady" **33**.

Przekład nie oddaje adekwatnej treści. Aleksander w tym wypadku wystąpił w roli keryksa, który miał dokonać pertraktacji, czego nie uwzględnił tłumacz. Na uwagę zasługuje to, że istotnym elementem w roli Aleksandra jako keryksa było przekazanie wiadomości oraz uzyskanie aprobaty dla propozycji z którymi publicznie wystąpił. Z analizy tekstu wydaje się wynikać nowe znaczenie słowa keryks, od misji którego mogą zależeć dzieje państw i narodów.

Listę autorów greckich należy uzupełnić o nazwisko Pauzanasza (ok. 115-180 r.). Autor ten był znanym geografem i podróżnikiem opisującym starą Grecję **34**. W swych pismach zawartych w dziesięciu księgach (Wędrówki po Helladzie) pozostawił wiele cennych spostrzeżeń. Opisy te dotyczą zabytków, kultów, dziejów lokalnych, oraz zbiorów legend **35**.

Najbardziej oryginalnym wkładem Pauzanasza, wydaje się relacja o pośmiertnej czci pewnego keryksa, któremu Grecy stawiali grobowce: "Mieszkańcy Ajgionu mają na agorze świątynię wspólną Apollona i Artemidy. Jest poza tym na agorze oddzielna świątynia Artemidy. Bogini przedstawiona w chwili napinania łuku. Jest tu także grobowiec herolda Taltybiososa. Usypano mu również inną mogiłę w Sparcie. Obydwa miasta składają mu ofiary jako herosowi" **36**.

Herold (khrux) zostaje nazwany herosem. W Słowniku mitologii greckiej znajduje się następujące wyjaśnienie określenia heros: "herosem nazywano każdego, kto na ludzi i wydarzenia wywarł taki wpływ, walczył z takim męstwem, dokonywał czynów tak śmiałych, że wzniósł się ponad innych śmiertelnych i mógł utrzymywać, iż zbliżył się do bogów, co po śmierci zapewniało mu cześć i otoczenie kultem" **37**.

Nowym aspektem w pojęciu keryks u Pauzanasza jest użycie tego określenia w znaczeniu imienia własnego: "Więc święte ofiary na cześć obydwu bogiń pełnią odtąd Eumolpos i córki Keleosa. Zarówno Pamfos, jak Homer nazywają je identycznie: Diogeneją, Pammerope, a trzecią Sajsarą. Po śmierci Eumolpa obejmuje funkcje po ojcu młodszy z synów, Keryks, którego sami członkowie rodu Kerykes uważają nie za syna Eumolpa, lecz za syna córki Kekropsa, Aglauros i Hermesa" **38**.

Jedna z wersji mitu podaje, że Keryks (Khrux), którego imię znaczy >herold<, był synem Hermesa i Aglauros, córki Kekropsa. Według innej wersji był najmłodszym synem Eumolposa. Generalnie jednak uchodził w starożytności za herolda misterii eleuzyjskich, ustanowionych przez jego ojca, oraz za mitycznego przodka kapłańskiego rodu Keryków, którzy odgrywali pierwszoplanową rolę podczas uroczystości w Eleusis **39**. Refleksem drugiej wersji jest zacytowany tekst.

W pismach Pauzanasza pojęcie herolda zostało naświetlone wieloaspektowo. Między innymi jego rola konkretyzowała się również w podejmowaniu zadań emisariusza politycznego. Ilustracją tego jest następujący tekst: "Filetajros (...) za pośrednictwem herolda powierzył swą osobę i pieniądze opiece Seleukosa" **40**.

Keryksowi zlecano ważne funkcje w trudnych okolicznościach, oraz wykorzystywano go nawet w celu dokonania podstępów. Świadczyć o tym może następujące wydarzenie: "Bracia Kerynes i Falkes stanęli z rydwanem pod murami miasta i wysłali herolda do siostry, niby to ją wzywając, aby przysłała na rozmowę. Gdy zaś posłuchała ich wezwania, wtedy młodzieńcy najpierw zaczęli gwałtownie oskarżać Dejfontesa, następnie błagali ją, żeby powróciła do Argosu, obiecując różne rzeczy, a także i to, że wydadzą ją za człowieka pod każdym względem lepszego od Dejfontesa i władcę kraju ludniejszego i zamożniejszego. (...) Pochwycili ją, wsadzili na rydwan i pognali. Tymczasem ktoś z mieszkańców Epidauru zawiadamia Dejfontesa, że Kerynes i Falkes odjechali, uprowadzając Hynetę wbrew jej woli" **41**. Podstęp polegał na tym, iż ona wierzyła w lojalność keryksów, a tymczasem bracia porwali ją.

W tej chwili można już zaprezentować pewne konkluzje. Obejmują one następujące stwierdzenia: w rozwoju literatury pogańskiej począwszy od Homera a skończywszy na Pauzaniuszu można prześledzić ewolucję znaczeniową terminu keryks. Stanowisko to posiada zawsze charakter społeczny. Keryks pośredniczy między jednostkami, między grupami, a nawet między bogami i ludźmi. Jego funkcja posiadała z reguły charakter służebny. Keryks mógł występować w roli dyplomaty. Obwieszczał najważniejsze wydarzenia polityczne, społeczne i religijne. Spełniał pierwszoplanowe role podczas wielkich zgromadzeń ludowych. Bardzo często reprezentował innych w charakterze ambasadora lub dyplomaty. Wyznaczano go do ogłaszania woli władców. O roli i znaczeniu funkcji keryksów świadczy również fakt, że ich imiona otaczano szacunkiem nawet po śmierci.

2. ŹRÓDŁA BIBLIJNE

Być może będziemy rozczarowani, ale w Nowym Testamencie tak istotny termin keryks występuje tylko trzy razy: (1 Tm 2,7; 2 Tm 1,11; 2 P 2,5) **42**. W dwóch przypadkach dotyczy on św. Pawła, który przypomina treść orędzia Jezusa Chrystusa i czuje się on odpowiedzialny za jego przekaz, zwłaszcza wśród pogan mówiąc: "Chrystus Jezus, który wydał siebie samego na okup za wszystkich, jako świadectwo we właściwym czasie. Ze względu na nie, ja zostałem ustanowiony głosicielem i apostołem - mówię prawdę, nie kłamię - nauczycielem pogan w wierze i prawdzie"(1 Tm 2,7).

Paweł określa się tu jako keryks i apostoł (khrux kai apostoloV) dzieła Jezusa Chrystusa, czyli jako głosiciel i świadek, oraz jako wysłaniec i poseł **43** odpowiedzialny za krzewienie nauki Mistrza. W opinii ks. E. Szymanka poprawna egzegeza winna wyglądać następująco: "Wiersz 7 zawiera określenia posłannictwa Pawła. Autor nazywa siebie >głosicielem i apostołem< oraz >nauczycielem pogan<. Pierwsze określenie wskazuje na funkcję, jaką spełniał herold (khrux) królewski, ogłaszający obywatelom państwa polecenia i rozkazy monarchy. Paweł więc podaje do wiadomości prawdy - wydarzenia i pouczenia - pochodzące od Boga. Drugie określenie jest terminem technicznym dotyczącym ucznia Chrystusa, posłanego przez Niego celem głoszenia Ewangelii. Trzecie natomiast określenie wskazuje na kompetencje Apostoła" **44**.

Również termin keryks występuje u św. Pawła w 2 Tm 1,10-11. Św. Paweł określa siebie keryksem, którego naczelnym zadaniem jest funkcja głosiciela Ewangelii **45**. Po raz trzeci spotykamy się z tym terminem w liście św. Piotra, przy czym jego znaczenie jest znacznie poszerzone (2 P 2,6). Z tekstu oryginalnego dowiadujemy się, że Pan Bóg ustrzegł herolda sprawiedliwości jakim był Noe (dikaiosunhV khruka). Keryksem jest w nauczaniu św. Piotra ten, kto świadectwem życia realizuje zasady moralne, oraz je głosi. W tym znaczeniu keryksem może być każdy chrześcijanin.

3. ŹRÓDŁA PATRYSTYCZNE

W nauczaniu Ojców Kościoła rzadko występuje termin keryks. Określenie to funkcjonowało raczej w literaturze przedchrześcijańskiej. Dopiero później chrześcijaństwo je zasymilowało. Pierwsza wzmianka o keryksie, jako heroldzie, występuje już w czasach apostoelskich, pochodzi od trzeciego następcy św. Piotra i ucznia Apostołów, papieża Klemensa Rzymskiego (92-101) **46**. Rolę i znaczenie św. Pawła ujmował w następujących słowach: "Paweł (...) stał się heroldem Pana na Wschodzie i na Zachodzie, pozyskał też za swoją wierność szlachetną sławę" **47**.

Klemens Rzymski wprost określa Pawła terminem keryks (khrux genomenoV), co wiąże się z absolutną wiernością Chrystusowi, mimo prześladowań.

W pismach Orygenesza, który konfrontował religię chrześcijańską z wierzeniami pogańskimi termin keryks występuje częściej. Widać to między innymi w rozmowie z poganinem Celsusem, kiedy Orygenes stwierdza: "czyż nie należy kłaniać się Bogu i raczej Jego czcić, aniżeli heroldów?" **48**, przez których rozumie słońce, księżyc i gwiazdy.

Ciała niebieskie są tylko Jego wysłaniami, heroldami (khrukaV autou einai). Dalej autor stawia retoryczne pytanie: czy nie należy bardziej kłaniać się Bogu niż Jego heroldom i Jego posłańcom, którzy w ten sposób Go objawiają i obwieszczają.

Klemens Aleksandryjski w Stromatach, używa terminu keryks gdy mimowolnie cytuje Hezjoda. Przytacza fragment, w którym jest mowa o Hermesie, jako odwiecznym heroldzie bogów. Potwierdza to następujący fragment: "Jeśli trzeba wierzyć także pocie Hezjodowi, posłuchajmy i jego: >Zeusowi

Maja, Atlasa córą, sławnego zrodziła Hermesa, bogów odwiecznych herolda...< (khruk~ aqanatwn) 49.

W epoce patrystycznej wielokrotnie termin *keryks* aplikowano do Jana Chrzciciela. Przykłady tego znajdujemy między innymi u Justyna, Klemensa Aleksandryjskiego i Bazylego Wielkiego. Ten ostatni w swych Regułach Dłuższych odpowiada na pytanie: "Jakie jest odzienie odpowiednie dla chrześcijanina?" Wśród wielu odpowiedzi zaprezentowane tu konkluzje może potwierdzić następujące sformułowanie: "Ponieważ Apostoł mówi: >Nie gońcie za wielkością, lecz niech was pociąga to, co pokorne< (por. Rz 12,16), dlatego każdy musi sobie postawić pytanie, do kogo powinien chrześcijanin bardziej się upodobnić: czy do tych, którzy mieszkają w pałacach królewskich i odziewają się w miękkie szaty, czy do tego, który zapowiadał i ogłaszał przyjście Pana, i od którego większy nie powstał między narodzonymi z niewiast. Mówię o Janie, synu Zachariasza, który nosił odzienie z sierści wielbłądziej" 50.

Z zacytowanego fragmentu wynika, iż Bazyl, lansując ideę ubioru chrześcijanina w nawiązaniu do Jana Chrzciciela użył wyrażenia: *h proV ton aggelon kai khruka thV tou Kuriou* na określenie misji prekursora Pańskiego. Określenie to może być podstawą do wysnucia wniosku iż zadanie Jana Chrzciciela wiązało się z zapowiadaniem i ogłaszaniem przyjścia Pana. Idea przewodnia w nauczaniu Bazylego oraz zastosowanie konkretnego przykładu z Janem Chrzcicielem sprowadza się między innymi do stwierdzenia, że "nawet w ubiorze da się zauważyć jakby pewna cecha wyróżniająca chrześcijanina" 51.

W nauczaniu Klemensa Aleksandryjskiego termin *keryks* w oryginalnym znaczeniu określa "zwiastuna Słowa" (*O men lwannhV, o khrux tou logou*): "Jan, zwiastun Słowa, na pewno w taki sposób nawoływał ludzi, aby byli gotowi na przyjście Boga, Chrystusa" 52.

Tenże Klemens Aleksandryjski, określenie *herold* powiązał nie tylko z osobą Jana Chrzciciela, ale prezentuje go w odniesieniu do tradycji wielu *heroldów* biblijnych, czyli proroków w Starym i Apostołów w Nowym Testamencie. Świadczy o tym fragment utworu Kobierce: "Oto już z daleka przygotowuje do Jego przybycia (tj. Chrystusa) Prawo i wszyscy prorocy, następnie poprzednik wskazuje obecnego już Pana. Po nim zaś przychodzą *heroldowie*, którzy wyjaśniają moc Jego Objawienia i nauczają o Nim" 53.

Słowem *heroldowie* zostały określone wszystkie postacie Nowego Testamentu, głównie Apostołowie i ich następcy, którzy wyjaśniali treść objawienia Chrystusa. Funkcja *herolda* jest ściśle związana z misją głoszenia Bożej nauki.

Termin *keryks* oznacza osobę zaangażowaną w dzieło głoszenia Słowa Bożego. Określenie to Ojcowie Kościoła łączyli głównie z Janem Chrzcicielem oraz św. Pawłem. Orygenes stosuje go w odniesieniu do ciał niebieskich, które swym istnieniem "obwieszczają" Boga. Termin ten rzadko występował w literaturze chrześcijańskiej. Zgodnie z przekazem Ojców Kościoła używali go najczęściej pisarze pogańscy.

PRZYPISY

- 1 Z. ABRAMOWICZÓWNA, Słownik grecko-polski, Warszawa 1960, t. II, s. 659.
- 2 J. ŁANOWSKI, Wstęp, w: Homer, Iliada, Wrocław 1986, s. II - XCVII.
- 3 M. BODYŃSKI, Preparacja i objaśnienia gramatyczne i etymologiczne do Iliady Homera, Lwów 1920, s. 22.
- 4 M. AUERBACH, M. GOLIAS, Gramatyka grecka, Warszawa 1985, s. 159.
- 5 HOMER, Iliada, Wrocław 1986, s. 17, w. 321: "Lecz Taltybiosą wezwawszy i Eurybatą, co byli Jego sługami wiernymi i heroldami, powiedział..."
- 6 Tamże, w. 334.
- 7 M. AUERBACH, M. Golias, dz. cyt., s. 159.
- 8 N. ŁAZAREWICZ, Słownik do Homera Iliady, Poznań 1874, s. 197.
- 9 HOMER, Iliada, dz. cyt., s. 20, w. 391.
- 10 HOMER, Iliada, dz. cyt., s. 36, ks. II, w. 184.
- 11 N. ŁAZAREWICZ, dz. cyt., s. 197.
- 12 HOMER, Iliada, dz. cyt., s. 78, ks. III, w.245-248.
- 13 Tamże, s. 541, ks. XXIII, w 566-568.
- 14 HOMER, Odyseja, Wrocław 1992, s. 11.

- 15 HOMER, Odyseja, dz. cyt., s. 9-10, ks. I, w. 122-126.
- 16 HOMER, Odyseja, dz. cyt., s. 11, ks. I, w. 155-164.
- 17 HOMER, Odyseja, dz. cyt., s. 161, ks. VIII, w. 473-486.
- 18 Tamże, s. 26-27, ks. II, w. 36-40: "Wtem keryks Pejsenor, na oku mając go (Telemacha), zaraz berło podsunął do ręki; On zwrócił się do starca i na znak podziękii...".
- 19 Tamże, s. 432, ks. XXII, w. 364-365.
- 20 Tamże, s. 25, ks. II, w. 5-8.
- 21 SOFOKLES, Edyp w Kolonos, w: Tragedie, Warszawa 1969, s. 517: "Sami bogowie z orędnem mi stają, a znak ich żaden nie chybił przyszłości.
- 22 XENOFONT, Wyprawa Cyrusa, Kraków 1924, s. 121.
- 23 Z. WĘCLEWSKI, dz. cyt., s. 58.
- 24 PLATON, Polityk, Warszawa 1956, s. 113. 25 Z. WĘCLEWSKI, dz. cyt., s. 139.
- 26 Z. WĘCLEWSKI, dz. cyt., s. 674.
- 27 PLATON, Polityk, dz. cyt., s. 133.
- 28 PLATON, Państwo, Warszawa 1958, s. 23.
- 29 Z. WĘCLEWSKI, dz. cyt., s. 402.
- 30 ARYSTOTELES, O rodzeniu się zwierząt, Warszawa 1979, s. 155: "Buccinae (khrukeV), purpury i te, które - jak mówią - <Wydzielają z siebie wosk>, wydają lepłą ciecz pochodzącą jakby z substancji nasiennej. Nie należy jednak żadnej z tej substancji uważać za nasienie w ścisłym tego słowa znaczeniu. Raczej trzeba powiedzieć, że te zwierzęta są zbliżone do roślin w sposób, o jakim mówiliśmy wyżej. Toteż gdy powstanie jedno z nich, zjawia się mnóstwo jestestw podobnych".
- 31 G. REALE, Historia Filozofii Starożytnej, Lublin 1997, t. II, s. 554-555.
- 32 ARYSTOTELES, Retoryka, Poetyka, Warszawa 1988, s. 254.
- 33 DEMOSTENES, Wybór mów, Wrocław 1991, s. 114.
- 34 T. SINKO, Literatura grecka, Kraków 1951, t. III, s. 459-465.
- 35 J. ŁANOWSKI, M. STAROWIEYSKI, dz.cyt., s. 140.
- 36 PAUZANIASZ, Wędrowki po Helladzie, w: J. NIEMIRSKA-PLISZCZYŃSKA (tłum.), W świątyni i w micie, Wrocław 1973, s. 426.
- 37 J. SCHMIDT, Słownik mitologii greckiej i rzymskiej, Katowice 1992, s. 136-137.
- 38 PAUZANIASZ, dz. cyt., s. 142.
- 39 J. SCHMIDT, dz. cyt., s. 166.
- 40 PAUZANIASZ, dz. cyt., s. 57.
- 41 Puzaniasz, dz. cyt., s. 243.
- 42 O. MERK, Khrŭssw, khrugma, khrux , w: Exegetical Dictionary of the New Testament, Michigan 1994, s. 288.
- 43 Z. WĘCLEWSKI, dz. cyt., s. 402.
- 44 E. SZYMANEK, Wykład Pisma Świętego Nowego Testamentu, Poznań 1990, s. 411.
- 45 O. MERK, dz. cyt., s. 291: The khrux (not commonly used until the late period of early Christianity, but for the first time in Christian usage) "Paul" (1 Tim 2:7; 2 Tim 1:11) remains apostoloV in an exclusive "relationship to the gospel".
- 46 H. KRAFT, Clavis patrum apostolicorum, München 1963, s. 247.
- 47 KLEMENS RZYMSKI, List do Kościoła w Koryncie, w: BOK 10, s. 53.
- 48 ORYGENES, Przeciw Celsusowi, Warszawa 1986, s. 254.
- 49 KLEMENS ALEKSANDRYJSKI, Kobierce zapisków filozoficznych dotyczących prawdziwej wiedzy, Warszawa 1994, t. I, s. 77.
- 50 BAZYLI WIELKI, Pisma ascetyczne, Kraków 1995, t. II, s. 117.
- 51 Tamże, s. 119.
- 52 KLEMENS ALEKSANDRYJSKI, Zachęta Greków, w: PSP, 14, s. 124.
- 53 KLEMENS ALEKSANDRYJSKI, dz. cyt., s. 214.